

	Grote verschuivingen			
Ankerpunten	Kennis en technologie	Klimaat	Demografie	Geopolitiek
Een kleinere beroepsbevolking buiten onze grenzen	Prikkel om arbeidsbesparende technologie te ontwikkelen en te gebruiken Spanning: kwetsbaarheid positie werknemers	Wereldwijde investeringen verduurzaming moeilijker te realiseren bij krimpende beroepsbevolking Spanning: kwetsbaarheid klimaatmitigatie	Steeds minder ruimte om gevolgen binnenlandse vergrijzing via arbeid uit buitenland op te vangen Spanning: vervulling vitale beroepen in gevaar	Economisch gewicht van landen met nog wel groeiende beroepsbevolking neemt toe Spanning: kiezen voor nieuwe partners biedt kansen
Economische vervlochten met het buitenland	Nieuwe techniek heeft sterk infrastructureel karakter en is vaak afkomstig uit het buitenland Spanning: kwetsbaarheid vitale infrastructuur	Nederland heeft handel met andere landen nodig voor nemen mitigatie- en adaptatiemaatregelen Spanning: kwetsbaarheid nationale doelstellingen	Diverse bevolking versterkt banden buitenland Spanning: mogelijke emigratie mensen met migrantenachtergrond maakt economie kwetsbaar	Economische en financiële relaties worden machtsmiddel Spanning: ontvlechting is beperkt mogelijk en gaat met kosten gepaard – waar focussen is de vraag
Overall digitalisering	Steeds meer personalisering, o.a. door gebruik AI Spanning: waardenconflict over mensenrechten (discriminatie, privacy)	Weersextremen bedreigen voor digitalisering benodigde infrastructuur Spanning: maatschappelijke ontwrichting bij uitval	Technologie belooft een productiviteitsstijging die vergrijzing (deels) kan compenseren Spanning: conflict over belang menselijk contact	Digitale oorlogsvoering Spanning: onzekerheid over wat nieuwe kwetsbaarheden zullen zijn
Grenzen aan stabiliteit planeet	Gebruik van AI kost veel energie Spanning: keuze tussen prioriteiten (ecologie versus economie)	Klimaatverandering zet stabiliteit planeet onder druk Spanning: instabiliteit planeet kan leiden tot nieuwe verdelingsvraagstukken	Klimaatgebeurtenissen of vervuiling kunnen binnenlandse migratie versnellen Spanning: ontvolking regio’s leidt tot kwetsbaarheid	Verandering aarde strategisch van belang (o.a. N. IJszee) Spanning: waardenconflict over geo-engineering als wapen
Een kleine laaggelegen ingerichte rivierendelta	Nieuwe economische activiteiten hebben ruimte nodig Spanning: beperkte ruimte dwingt tot keuzes m.b.t. ruimtelijke ordening	Klimaatadaptatie noodzaakt tot minder intensief benutten bepaalde regio’s Spanningen: keuzes m.b.t. compensatie noodzakelijk	Sommige regio’s zijn in trek, andere juist niet Spanning: keuzes over waar te investeren en minimaal voorzieningenniveau voor krimpregio’s	Beperkte omvang land limiteert industriepolitiek Spanning: coördinatie en maken van keuzes zijn noodzakelijk
Vastigheid van de gebouwde omgeving en infrastructuur	Innovaties overvragen capaciteit infrastructuur (bijv. op gebied van stroom of data) Spanning: keuze tussen verschillende belangen	Eventueel stilvallen warme golfstroom is een grote aanslag op gebouwde omgeving en infrastructuur Spanning: keuze om wel of niet vroegtijdig te anticiperen	Woningen niet ingericht op een vergrijsd Nederland Spanning: tekort seniorenwoningen beperkt doorstroming en versterkt woningnood	Energie-infrastructuur is grotendeels afhankelijk van buitenlandse middelen (grondstoffen/ apparatuur) Spanning: uitval stroom-of warmtenet is een risico
Lange schaduw van vorming	Mogelijke hiaten tussen vaardigheden beroepsbevolking en technologische ontwikkelingen Spanning: waardenconflict over onderwijsvrijheid	Deltagemeenschap heeft onvoldoende aanwas voor komende 25 jaar Spanning: kwetsbaarheid adaptatieplannen	Deel kennis vergrijzende deel samenleving verdwijnt Spanning: dreigende kennishiaten in vitale onderdelen van economie	Groot deel van de bevolking is niet opgegroeid met geopolitieke dreigingen Spanning: beperkte weerbaarheid maakt kwetsbaar
Diepe sporen van de geschiedenis	Padafhankelijkheid leidt tot technologische machtsconcentratie (winner-takes-all effecten) Spanning: soevereiniteit onder druk	Andersoortige dreigingen dan hoogwater voor groot deel bevolking onbekend Spanning: vals gevoel van veiligheid maakt kwetsbaar	Diversiteit brengt andere perspectieven op verleden Spanning: waardenconflict over betekenis geschiedenis voor heden (bijv. m.b.t. herdenkingen)	Geopolitieke conflicten raken aan diepgevoelde geschiedenissen binnen gemeenschappen Spanning: conflicten elders leiden tot onenigheid alhier
Een pleistoceen brein	Technologie kan inspelen op verslavingsgevoeligheid en korte aandachtsspanne Spanning: kwetsbaarheid mentale gezondheid	Langetermijnimpact klimaatverandering onderschat Spanning: potentieel waardenconflict tussen besluitvormende ‘elite’ en bevolking (draagvlak)	Vergrijzing zorgt voor meer cognitieve problemen Spanning: verminderde zelfredzaamheid door beperkter denk- en doenvermogen	Geopolitieke dreigingen kunnen angstreflexen en zero-sum-gedachten oproepen Spanning: kans op neerwaartse conflictspiraal
(Intergenerationele) overlevingsdrang	Toepassen van human-enhancement en geo-engineering op termijn waarschijnlijk Spanning: waardenconflict over beheersbaarheid	Mensen kunnen klimaat ontvluchten wat tot zowel emigratie als immigratie kan leiden Spanning: waardenconflict over vluchtelingenstatus	Oudere samenleving vraagt om meer gezondheidszorg Spanning: moeilijke keuzes over houdbaarheid zorg	Vergrote militaire paraatheid kan botsen met wensen om buiten conflicten te staan Spanning: conflict over dienstplicht en securisatie zorg
Sociale wezens	Technologie kan eenzaamheid in de hand werken, maar ook mensen verbinden Spanning: zorg over authenticiteit van contact	Klimaatkwetsbaarheden zijn ongelijk verdeeld Spanning: waardenconflict over rechtvaardige verdeling klimaatkosten	Diversiteit neemt toe Spanning: ingroup versus outgroup denken kan verbondenheid tussen groepen onder druk zetten	Groepsdenken kan vijanddenken versterken Spanning: uitsluiting kan burgers kwetsbaar maken of zich ongehoord doen voelen
Behoefte aan zingeving	Automatisering kan diepgang werk uithollen Spanning: kwetsbaarheid voor de zingeving die mensen uit werk halen	Klimaatverandering kan bron van zingeving zijn, maar ook leiden tot fatalisme/ nihilisme Spanning: waardenconflict over belang klimaat	Beperkte houdbaarheid verzorgingsstaat kan tot hogere werkdruk leiden bij jongeren Spanning: welzijn kwetsbaar	Verstikkend en destructief nationalisme kan voorzien in behoefte aan zingeving Spanning: waardenconflict over rechtsstaat
De schaarse orbitale omgeving van de aarde	Toenemende druk satellieten in banen om de aarde Spanning: conflicten over eigenaarschap en verantwoordelijkheid	Broeikasgassen verkleinen capaciteit lage-aardebanen Spanning: noodzakelijk om te kiezen voor welke satellieten ruimte gemaakt kan worden	...	Geopolitieke strijd vindt in toenemende mate in de ruimte plaats Spanning: waardenconflict over aard ruimtevaart

De botsingenmatrix

De botsingenmatrix faciliteert het inventariseren van spanningen die voortkomen uit botsingen tussen grote verschuivingen en ankerpunten.